

ZTO446 ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ

Öğr. Gör. Dr. Esra Güneri
Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü
[İletişim: 0312 596 1744](tel:03125961744)
[mail: eguneri@ankara.edu.tr](mailto:eguneri@ankara.edu.tr)

Ders İçeriđi

1.Hafta: Giriş-evresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)

- Etki Değerlendirmesi ve Türleri
- Tarihçesi, Gelişimi

2. Hafta: ÇED'in Kapsamı

- Amaçları ve Kapsamı
- ÇED'de Kullanılan Yöntem ve Teknikler

3. Hafta: ÇED'in Ařamaları-I

- Hazırlık
- Problemin Tanımı
- **dev-Proje Bildirimi**

4. Hafta: ÇED'in Ařamaları-II

- Eleme
- NED
- Kapsam ve Etkilerin Belirlenmesi

5. Hafta: ÇED'in Ařamaları-III

- Durum Tespiti
- Tahminler ve Deđerlendirmeler

6.Hafta: ÇED'in Ařamaları-IV

- nlemlerin Belirlenmesi
- Alternatifler

7. Hafta: ÇED'in Ařamaları-V

- Raporlama
- Rapor Formatı

8. Hafta: Ara Sınav

9. Hafta: Tatil-Senato Kararı

10. Hafta: ÇED'in Ařamaları-VI

- Karar
- İzleme ve Denetim

11. Hafta: Stratejik ÇED

- Amaçları
- Kapsamı
- **dev-Proje Teslimi**

12.Hafta: Kümülatif ÇED

- Amaçları
- Kapsamı

13. Hafta: dev Proje Sunum

Giriş-Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)

- Kavramlar
- Etki Değerlendirmesi ve Türleri
- Tarihçesi, Gelişimi

Giriş

- Önceleri insanlığın büyümesi ve sınırların genişletilmesi konusunda hemen hemen hiç endişe söz konusu değildi.
- Özellikle 19. yüzyılda doğal kaynakların tükenmeyecek kadar bol olduğu, buna karşılık insanlar tarafından üretilen kaynakların sınırlı olduğu varsayılıyordu (Öztürk, 2007).
- Süreçte bilim ve teknolojinin hızla ilerlemesiyle İNSANLIK DOĞAYA HÜKMEDER hale gelmişti.
- Bunula birlikte ekonomik açıdan bakıldığında, kazancın artırılması (zenginleşme) için doğanın korunması tamamen göz ardı edildi.

Giriş

- 20. yy.'ın ortalarından itibaren ise hızla artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanabilmesi açısından doğal kaynaklar üzerindeki baskı her geçen gün artarak ve çeşitlenerek sürdü.
- İnsanlığın, doğal kaynakları gereksiz, bilinçsiz, bencilce ve sadece kazanç elde etmek amacıyla kullanımlarının sonuçları gün yüzüne çıkmaya başladıkça, çevreye verilen zararın farkına varıldı.
- Çevreye verilen zararların bir çoğunda geriye dönüşü olmayan etkilerle yüzleşildiğinde ise Gelecek Nesiller akıllara düştü ve insanlığın devamının sağlanması yönünde ciddi adımlar atılması gerekliliği ortaya çıktı.

ETKİ DEĞERLENDİRMESİ

- Gelecek nesillerin yaşam faaliyetlerini sürdürebilmesi açısından SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA kavramı ortaya atıldı, Doğal Kaynakların Korunması ve Etkili Kullanımının sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılması konusunda tüm dünya ülkeleri bir araya geldi.
- Sürdürülebilir Kalkınmanın sağlanabilmesi açısından da, sorunların Mevcut Kaynaklar ve Çevre üzerinde oluşturduğu etkilerin belirlenmesi gerektiğinde uzlaşma sağlandı, ÇEVRE YÖNETİMİ kapsamında ETKİ DEĞERLENDİRMESİ kavramı ortaya çıktı.

ETKİ DEĞERLENDİRMESİ

- SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA; bugünün ihtiyaçlarının ve beklentilerinin, gelecek kuşakların kendi ihtiyaç ve beklentilerini karşılama olanaklarının ellerinden alınmadan karşılanması olarak tanımlanır (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1991; Keleş, Hamamcı, Çoban, 2009)
- Etki Değerlendirmesi ise; basit anlamda politika, program, plan ve projelerin potansiyel tüm etkilerinin önceden değerlendirilmesi olarak tanımlanır.

ETKİ DEĞERLENDİRMESİ

- Çok bilinen Etki Değerlendirmesi Türleri;
 - **Çevresel Etki Değerlendirmesi,**
 - Stratejik Çevresel Değerlendirme,
 - Sağlık Etki Değerlendirmesi,
 - Sosyal Etki Değerlendirmesi,
 - Sürdürülebilirlik Etki Değerlendirmesi,
 - Düzenleyici Etki Analizi ve
 - Kümülatif Çevresel Etki Değerlendirmesi olarak sıralanabilir.

ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ

- **Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)** planlanan faaliyetlerin çevrede oluşturabileceği olumlu ya da olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilecek yer ve teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve etkinliklerin uygulanması açısından izlenmesi-denetlenmesinde sürdürülecek çalışmalar bütünü şeklinde tanımlanmaktadır.

ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ

- ÇED, Proje, plan ve programların **çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerinin sistematik bir biçimde incelenmesini** öngörmektedir.
- Amaçlanan bir **etkinliğin çevre kalitesi üzerindeki etkilerinin hesaplanması yöntemlerini içermektedir.**
- Ayrıca bir **projenin sonucunda ortaya çıkabilecek her türlü anlamlı çevresel ve sosyal etkilerin değerlendirilmesidir.**
- ÇED çalışmaları kapsamında bütün bu bilgilerin bir araya getirildiği yazılı metne **ÇED RAPORU** denilmektedir.

Özellikleri: ÇED bir süreçtir

- Çevresel kalitenin korunması ve geliştirilmesi açısından en etkili çevresel yönetim, planlama ve karar alma sürecidir.
- Faaliyeti gerçekleştirenlerle (yatırımcılar) çevre ve çevre koruma ile ilgili yönetimler ve faaliyetten/yatırımdan etkilenecek olan halk arasında haberleşmeyi, iletişimi ve bunlara dayalı **ortak hareketi sağlayacak** olan bir süreçtir.
- En ekonomik çevre koruma aracıdır.
- Gelişme ile çevre arasında sürdürülebilir kalkınma aracı olarak denge kurmaktadır.

Özellikleri: ÇED bir süreçtir

- Bu bilgileri biraz daha genişletilmiş şekilde ifade edecek olursak,

ÇED; Ekonomik ve sosyal gelişmeye engel olmaksızın çevre değerlerini ekonomik politikalar karşısında koruyarak, yeni proje ve gelişmelerin çevreye olabilecek sürekli veya geçici potansiyel etkilerinin sosyal sonuçlarını ve alternatif çözümlerini, ilgili tüm tarafların görüş, kaygı ve önerilerini de dikkate alarak işletme öncesi, işletme sırası ve işletme sonrasında bir arada değerlendirilmesinin, izlenmesinin ve denetlenmesinin yapıldığı bir süreçtir.

ÇED Tarihi ve Gelişimi

- 1969-1970 yılında ilk olarak ABD’de Ulusal Çevre Politikası Yasası’na (102. madde) resmen kabul edilmiş ve uygulamaya konulmuştur.
- Avrupa Birliğinde ise 1972 yılında Stockholm İnsan ve Çevre Konferansıyla (1. Dünya Çevre Konferansı) başlayan Sürdürülebilir Kalkınma (SK) düşüncesinin ortaya çıkmış ve UNEP (United Nations Environmental Program, Birleşmiş Milletler Çevre Programı) kurularak özellikle gelişmekte olan ülkelerde çevre uygulamalarının desteklenmesine karar verilmiştir.
- 1973 yılında “1. Çevre Eylem Programı” yürürlüğe konulmuş,
- 1975’de üye ülkelerin Çevre Bakanları **Çevresel Etki Değerlendirmesi**'nin de programa alınmasını ve bunun üzerine çalışmalar yapılmasını kararlaştırmıştır.

ÇED Tarihi ve Gelişimi

- 1985 yılı itibariyle '**Bazı Kamu ve Özel Sektör Projelerinde Çevresel Etki Değerlendirmesinin Uygulanmasına İlişkin Konsey Yönergesi**'ni onaylamış ve uygulamaya koymuştur [AB'de İlk; fiziksel faaliyetler için ÇED; plan ve programlar için **Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD)**]
- **1987 Bruntland Komisyonu (Ortak Geleceğimiz) raporuyla** birlikte sistematik olarak değerlendirilmeye başlanmış ve ULUSLARARASI RESMİ belgelerde yerini almıştır.
- **1991** yılında **Birleşmiş Milletler Ekonomik Komisyonu Avrupa Bölümü** tarafından Finlandiya'nın Espoo kentinde imzalanan "**ÇED Sözleşmesi**" veya "**Espoo Sözleşmesi**" ile ÇED'in kapsamı daha da genişletilmiştir.

ÇED Tarihi ve Gelişimi

- Rio Zirvesi'yle (2. Dünya Çevre Konferansı) beraber **1992**'de;
 - sürdürülebilir kalkınma yol haritası olarak tabir edilen sosyal ve ekonomik boyutlar,
 - kalkınma için kaynakların korunması ve yönetimi,
 - temel grupların rollerinin güçlendirilmesi,
 - uygulama araçları

olmak üzere dört ana başlıktan oluşan **Gündem 21 yayınlanmış** ve **Sürdürülebilir Kalkınma yaklaşımının artık somut hale** getirilmiştir.

ÇED Tarihi ve Gelişimi

- **1997’de Amsterdam Anlaşması** ile birlikte **Sürdürülebilir Kalkınma**, AB Politikalarının temel hedefleri içine dahil edilmiş; Rio Zirvesinde alınan kararlar doğrultusunda Sürdürülebilir Kalkınma Stratejilerinin oluşturulması gündeme alınmıştır.
- **2001** yılı itibariyle de; Göteborg Avrupa Konseyi, Avrupa Komisyonu tarafından önerilen **“Daha İyi Bir Dünya İçin Sürdürülebilir Bir Avrupa: Sürdürülebilir Kalkınma İçin Bir Avrupa Stratejisi”** başlıklı bir politika belgesini **(COM (2001)264)** görüşmüş ve **ilk AB sürdürülebilir kalkınma stratejisini kabul etmiştir.**

ÇED Tarihi ve Gelişimi

- **2002 yılında** bölge sınırlarının dışını kapsayacak şekilde yeni bir politika oluşturulmuş **“Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel bir Ortaklığa Doğru” belgesi yürürlüğe konmuştur.**
- Ülkemizde süreç nasıl başladı ve gelişti?

ÇED Tarihi ve Gelişimi

Ülkemizde, ABD ve AB'den çok önce...

- **Cumhuriyetin ilk yıllarında 24.4.1930 tarihli Umumi Hifzısıhha Kanunu'nda (1593 sayılı) çevre ile uyumlu yaşam yaklaşımının benimsenmiş olduğu görülmektedir. Şöyle ki,**

Yasanın 268. maddesinde **“halkın sıhhat ve istirahatını ihlal eden müesseseler ve atölyeler bu kanunun neşrinden itibaren resmi müsaade istihsal edilmeksizin açılmaz”** denilmektedir.

ÇED Tarihi ve Gelişimi

24.4.1930 tarihli Umumi Hıfzısıhha Kanunu 269. maddede ise, söz konusu müessese ve atölyeler üç sınıfa ayrılmıştır:

- 1. Kesinlikle yerleşim yerlerinden uzak yapılması gerekenler,**
- 2. Yerleşim yerlerinden uzak olması zorunlu olmayan, ancak izin verilmeden önce çevrede yaşayanlara etkilerinin olup-olmayacağı araştırılması gerekenler,**
- 3. Yerleşim yerlerinin yanında kalmakla beraber, etkileri yönünden izlenmesi gerekenler.**

ÇED Tarihi ve Gelişimi

Dünyadaki gelişmeler doğrultusunda 18.10.1982 tarih ve **2709 sayılı ANAYASAmızın** 56. maddesinde;

- **«Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.**
- **Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.»** ifadeleri ile yürürlüğe konulmuştur

ÇED Tarihi ve Gelişimi

2872 sayılı ve 9.8.1983 tarihli **Çevre Kanunu'nun 10. Maddesinde** ise **ÇED kavramına doğrudan ele alınmış,**

"Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler bir **"Çevresel Etki Değerlendirme Raporu"** hazırlarlar. Bu raporda çevreye yapılabilecek tüm etkiler göz önünde bulundurularak, çevre kirlenmesine sebep olabilecek atık ve artıkların ne şekilde zararsız hale getirebileceği ve bu hususta alınacak önlemler belirtilir.

Çevresel Etki Değerlendirme Raporu'nun, hangi tip projelerden isteneceği, ihtiva edeceği hususlar ve hangi makamca onaylanacağına dair esaslar **yönetmelikle belirlenir"** şeklinde,

ÇED Tarihi ve Gelişimi

2872 sayılı ve 9.8.**1983** tarihli **Çevre Kanunu'nun 31. Maddesi** ile

"Bu Kanunun uygulanması ile ilgili olarak çıkarılacak yönetmelikler, ilgili Bakanlıkların görüşü alınarak Çevre Genel Müdürlüğünce hazırlanır. Kanunun yürürlüğe girmesinden başlayarak **en geç 1 yıl** içerisinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe konulur." ifadeleri ile kanuna bağlamıştır.

ÇED Tarihi ve Gelişimi

Özetle süreç zarfında ÇED Yönetmeliği için

1982 Anayasası ardından;

- 1986'da Çevre Genel Müdürlüğü tanıtım düzeyinde hazırlıklara başlamış,
- 1988, 1990, 1991 yıllarında taslak çalışmaları sürdürülmüş,
- 1992 yılında Çevre Bakanlığı son taslağını oluşturmuş ve
- 7.2.**1993** yılında 21489 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak ilk **ÇED YÖNETMELİĞİ** kabul edilmiştir.

ÇED Tarihi ve Gelişimi

➤ **12.4.1993 Başbakanlık Genelgesinde** (ÇED Uygulamaları ile ilgili olarak)

7.2.1993 tarihinde ÇED Yönetmeliğinin yayımlandığı hatırlatılarak, "geçmişte yapılan hataların bir daha tekrarlanmaması ve telafisi çok güç, masraflı veya imkansız noktalara gelmemesi için ÇED Yönetmeliğinin etkin ve süratli bir şekilde uygulanması esastır" denilmiş ve Genelgenin son kısmında da **"..ezcümle Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin titizlikle uygulanması"** gerektiğine vurgu yapılmıştır.

ÇED Tarihi ve Gelişimi

- 21.04.1993 Yeterlik Belgesi Tebliği Taslağı
- Mayıs 1995 Yeni ÇED Yönetmeliğı Taslağı
- **•23.06.1997 ÇED Yönetmeliğı (II)**
- **•12. 08.1999 Yeterlik Belgesi Tebliğı (I)**
- **•13.08.1999 ÇED Yönetmeliğı hk. Değışiklik Yönetmeliğı (tanımlar)**
- **•14.04.2000 ÇED Yönetmeliğı hk. Değışiklik Yönetmeliğı (üretimde bulunan işletmeler)**
- 29.09.2000 ÇED Yönetmeliğı hk. Geçici madde ilavesi (yüzer santraller ÇED dışı)
- 26.10.2000 ÇED Yönetmeliğı hk. Değışiklik Yönetmeliğı (petrol arama)
- 26.10.2001 ÇED Yönetmeliğı Taslağı
- 06.06.2002 **ÇED Yönetmeliğı (III)**
- 16.12.2003 **ÇED Yönetmeliğı (IV)**
- 24.02.2004 **Yeterlik Belgesi Tebliğı (II)**
- 16.12.2004 ÇED Yönetmeliğı hk. Değışiklik Yönetmeliğı (madencilik).

ÇED Tarihi ve Gelişimi

- 13.05.2006 **ÇEVRE KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN**
- 17.07.2008 **ÇED Yönetmeliği (V)**
- **08.08.2008 Yeterlik Belgesi Tebliği (III)**
- **2009, 2011, 2013 yıllarında** ÇED Yönetmeliği hk. Değişiklik Yönetmeliği (sırasıyla maden arama faaliyetleri; **istisnalar**, arama faaliyetlerinde başvuru ve yetkilendirme, seçme ve eleme kriterleri; kimya tesisleri, kara ve su yolları havaalanları, limanlar, tehlikeli atıklar, hayvan üretim tesisleri, maden çıkarılması,.....)
- 03.10.2013 ÇED Yönetmeliği Taslağı

ÇED Tarihi ve Gelişimi

- **25.11.2014 ÇED Yönetmeliği (VI) SON GÜNCEL**
- 2016, 2017 yıllarında ÇED Yönetmeliği hk. Değişiklik Yönetmeliği (sırasıyla tanımlar, başvuru ve yetkilendirme süreci; tanımlar, **istisnalar**, akarsu havzalarına su aktarma, 25 ha üzeri çalışma alanları, 20 ha üzeri rüzgar ve güneş enerji santralleri, geri kazanım tesisleri, konutlar, alışveriş merkezleri, su çıkarma ve yeraltında depolama)
- **2017 yılında Stratejik Çevresel Değerlendirme Yönetmeliği**
- 2018, 2019 yıllarında ÇED Yönetmeliği hk. Değişiklik Yönetmeliği (sırasıyla 25 ha üzeri açık işletmeler, tanımlar, başvuru ve yetkilendirme süreci; define arama)

Ülkemizde YETKİ

- 2014'de yürürlüğe giren son ÇED Yönetmeliği yetkiyi «T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanı yürütür» ifadesiyle belirtmiş,
- Buna karşılık 29.9.2021 de Bakanlığın ismi değiştirilerek Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olmuştur.

KAYNAKLAR

- Güler, Ç. Ve Çobanođlu, Z. 1994. Çevresel etki Değerlendirmesi, Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi No:36, Ankara.
- https://www.ankaratb.org.tr/lib_upload/155_%C3%87evresel%20Etki%20De%C4%9Ferlendirmesi%20Nedir_09_02_2015_02_2015.pdf.
- Akbulut, F. 2010. Avrupa Birliđi Etki Değerlendirmesi Modelinin Sürdürülebilir Kalkınma Bakımından incelenmesi ve Türkiye için Öneriler. Doktora Tezi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- https://www.ankaratb.org.tr/lib_upload/155_%C3%87evresel%20Etki%20De%C4%9Ferlendirmesi%20Nedir_09_02_2015_02_2015.pdf
- <https://ced.csb.gov.tr/yonetmelikler-i-430>